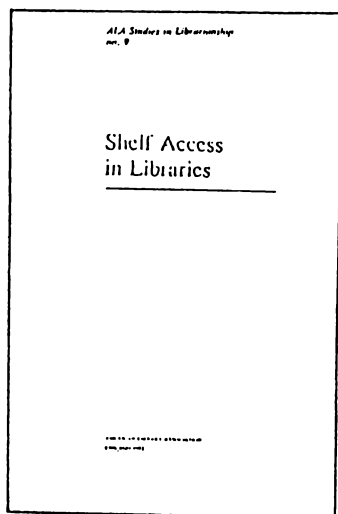

SZEMLE

HYMAN, Richard Joseph: Shelf access in libraries. [ed.] American Library Association, Chicago, ALA, 1982. XI, 178 p. (ALA studies in librarianship 9.)

„Polcológia”, avagy állományfeltárás a könyvállványokon

„Polcológia”-nak csúfolták szakmánk ismereteit azok a kollégák, akik igazi tudósnak akartak látszani. De valószínűleg a csúfolódnak maguk sem tudták – hiszen az effajta tájékozódásra is lusták voltak – hogy valóban létezik, nem is egy olyan mű, amely a könyveknek a polcokon, az állványokon, a raktárban való elhelyezését teszi – ha úgy tetszik tudományos igényű – vizsgálódás tárgyává. Szerencsére eléggé gyakorlatias módon, ami – tekintve, hogy amerikai munkáról van szó – érthető. Mindez akkor jutott eszembe,

amikor szinte véletlenül a kezembe került a fent hivatkozott kiadvány. Nézzük hát mivel foglalkozik egy modern „polcológiai” munka, van-e számunkra is hasznosítható mondanivalója?

Hyman komolyan veszi tárgyát, alaposan körüljárja azt történetileg és elméletileg egyaránt. Ha úgy tetszik tudományos igényű és szemléletű, de soha, egy pillanatra sem felejt, hogy egy gyakorlati célú szakma kérdéseit vizsgálja. Abból indul ki, hogy a gyűjtemény szervezése, feltárása kétféle: bibliográfiai, amely katalógusokban, indexekben jelenik meg és könyvtári, amely a könyveket fizikai valóságukban rendezi el a polcokon. Ez a kettő a könyvtártörténet során változó viszonyban volt egymással. Az eredetileg a könyvek gyakorlati elrendezésére született rendezési elvek és sémák önállósultak, mint osztályozási rendszerek önmagukban is fejlődtek. A történeti áttekintést tartalmazó első fejezet a szabadpolcos hozzáférhetésért a 19. század végén Amerikában vívott sikeres harccal fejeződik be.

Az elvi, elméleti kérdések tisztázása után három fejezet foglalkozik az egyes könyvtártípusok (közművelődési, iskolai, egyetemi és szakkönyvtárak) sajátos kérdéseivel. Mivel a szabadpolcos rendszer, vagy legalábbis a szabad raktár, tehát mindenképpen a közvetlen hozzájutás gyakorlatilag általános az amerikai könyvtárakban a bibliográfiai és a raktári feltárás mindinkább távolodik egymástól. Nem változtat ezen a gépesítés sem, hiszen a számítógép a bibliográfiai feltárás technikailag tökéletesebb megvalósítása. A szabadon hozzáférhető raktárakban a rendezés céljaira kezdetben a hagyományos osztályozási rendszereket (Dewey féle tizedes osztályozás, a Library of Cong-

ress rendszere) egyszerűsítették. Később létrejöttek – elsősorban a közművelődési könyvtárakban – kifejezetten a raktározást és a szabad hozzájutást szolgáló, tehát tulajdonképpen önfeltáró csoportosítások.

Bár a többi könyvtártípusban kialakult megoldások és kísérletek ismertetése is hasznos lenne, gyakorlati okokból – mivel nálunk most indultak hasonló kísérletek – azt a közművelődési könyvtári állomány-csoportosítási rendet ismertetjük, amelyet Hyman függelékben közöl.

Az amerikai közművelődési könyvtárak között a detroiti Public Library kezdte a 40-es években az olvasói érdeklődésre alapozott állományrendezést. Az 1959-ben közreadott séma a fiókkönyvtáraik állományának elrendezésére készült. Hangsúlyozottan nem tudományos alapú könyvtári osztályozás, hanem olyan elrendezési javaslat, amely az emberek mindennapi igényeire épülő érdeklődési csoportokba rendezi a könyveket.

Az állomány három szekcióra oszlik. A válogató vagy böngésző (a továbbiakban B) csoportokat azoknak az olvasóknak szánták, akiknek még nincs határozott igényük, de ösztönözni szeretnék őket annak felismerésére az átfogó érdeklődési kategóriák jelzésével, illetve azoknak akik tudatában vannak bizonyos területek iránti érdeklődésüknek, de nem tudják azt meghatározott tárgyhoz kötni. A tárgyi csoportok (a továbbiakban T) összeállításánál azokra az olvasókra gondoltak, akik egy viszonylag körülírható igényük kielégítéséért (általában a családi élettel, a hivatásbeli témákkal kapcsolatos könyvek tartoznak ebbe a csoportba) jönnek a könyvtárba, ehhez várnak segítséget, de kívánságuk nem szükségképpen sajátos. Az információs szekció tárgyi csoportosításban speciális kérdések megválaszolására alkalmas tény- és szöveggyűjteményeket tartalmaz. Az információs szekció és a másik kettő között a témákat illetően átfedések vannak. A különbség leginkább úgy érzékelhető, hogy az érdeklődési kategóriák az aktuális és népszerű irodalmat tartalmazzák, amely azután időszerűségét és az iránta való érdeklődést elveszítve átkerülhet a megfelelő információs csoportba, ha van tájékoztatósi értéke.

Az érdeklődési kategóriák (B és T) mindegyikét egy nagybetű, azon belül a kategória típusától és az abban levő könyvek mennyiségétől függő számú alosztályt egy arab szám jelzi a könyveken, és a polcokon. A kataloguscédulákra rábélyegzik a kategóriák nevét és az alosztály számát. A detroiti városi könyvtár fiókjai a következő csoportosítást használják:

Háttérolvasmányok (B) a klasszikusokat, általában azokat a könyveket, regényeket tartalmazza, amelyek megállták az idő próbáját és a mai „szolid” irodalmat. Általában magas irodalmi színvonalú művek. A csoport célja, hogy növelje az olvasók műveltségét, tudását. Elrendezés a szerzők betűrendjében.

A művészetek. (B) Hasonló az előző csoporthoz (kisebb könyvtárakban össze is olvasztható), de kifejezetten művészeti anyagot tartalmaz négy alosztályra (képzőművészet, zene, színház, irodalom) bontva.

Időszerű kérdések (B) Kicsi, a politika, a gazdaság és a társadalom napi problémáit tartalmazó kategória. Olyan könyvek vannak benne, amelyek az állampolgári tájékozódást szolgálják. Alosztályai: változó világ, Amerikában történt, a tudomány irányzatai.

Emberek és helyszínek (B) Azoknak az olvasóknak készült, akik jobban szeretik a valódi életrajzokat, történeteket, mint a regényeket. Népszerű életrajzok, útleírások,

személyes emlékezesek. A tisztár. információs tartalmú anyagokat akkor is abba a kategóriába teszik és nem ide, ha földrajzilag vagy történetileg ide illenének. Alosztályai: érdekes emberek (orvosok, jogászok, újságírók, tudósok, üzletemberek, közéleti emberek, az udvari élet), hírességek a történelemben, kalandok, háborús emlékek, USA, Detroit és Michigan, Kanada és Latin Amerika, a világ egyéb részei.

A napos oldal (B) Azoknak készül akik „valami szórakoztatót” keresnek. Humoros, satirikus művek bármely műfajban, a szerzők betűrendjében elrendezve.

Sport (B és T) Együtt tartalmazza a sportról szóló írásokat (pl. életrajzokat is) és a játékszabályokat. Alosztályai: általános művek, baseball és football, nyári sportok, téli sportok, mezőn és vizeken ,a tenger alatt.

Hobbik (T) Minden, ami az amatőr kézműveseket érdekelheti. Alosztályai: mesterségek (tervezés, grafika, textilmunkák, kerámia készítés, ékszerek és fémművesség, papírmunkák, faragás, bőrművesség, modellek, csónaképítés), famunkák, rajzolás és festés, zene, fotózás, gyűjtés, játékok.

A személyiség élete. (B) Azoknak az olvasóknak szánták, akik önmaguk mint személyiség iránt érdeklődnek. Elsősorban olyan könyveket tartalmaz, amelyek sugalmazók és gyakorlati segítséget nyújtanak.

Javasolt alosztályok: vallás, az élet pszichológiája, teljesítsd ki egyéniségedet, hogyan vonuljunk szépen nyugalomba.

Családod (T) Szülőknek szánt könyvek.

Alosztályok: házasság és családi viszonyok, gyermekgondozás, egészség (táplálkozás és diéták is), háziállatok.

Otthonod (T) Minden, ami a házzal és a benne való étellel kapcsolatos.

Alosztályok: szórakozás (terítés, viselkedés, vendégség is), főzés, hímzés-varrás, az otthon díszítése, csináld magad, háztervezés, háztartás, vidéki élet, kertészkedés.

Csoportos tevékenységek (T) Azokat a felnőtteket szolgálja ez a csoport, akik aktív közösségi állampolgárként élnek. Alosztályok: klubok, szónoklattan, amatőr szint-játszás, játékok, egyházi tevékenység, ünnepek.

Foglalkozás (T) A legkülönbébb szakmai tevékenységek segítését célozza.

Alosztályai: hivatali munka, igazgatás és felügyelet, kereskedelem, foglalkozások, hirdetés és nyilvánosság, befektetés és személyes ügyek.

Technológia (T) Gyakorlati tájékoztatást nyújtó könyvek a legkülönbébb foglalkozásokról.

Alosztályai: Rádió és tévé, elektromosság, építés, mérnöki munka, ipari vegyészet, üzlet, karbantartás, autószerelés, repülés, úrkutatás.

Információk (T) Ugyanazok a témák is előfordulnak az itteni 24 tárgyi alosztályban, amelyek a fenti böngésző és tárgyi csoportokban.

A jó stílusban megírt, az amerikai és a legfontosabb európai szakirodalmat feldolgozó könyv nem akar állást foglalni a „polc kontra katalógus” vitában, de a jövőt illetően fejtegetéseit azzal zárja: ha a könyvnek van jövője, mint ismeretközlő eszköznek, akkor megmarad a közvetlen kézbe vétel, a böngészés igénye is (nemcsak a közművelődési könyvtárban). Tehát foglalkozni kell az állomány önfeltáró elrendezésével is.

KISS Jenő